

MILLIY TEATRLAR XALQ PEDAGOGIKASINING TARBIYA VOSITASI SIFATIDA

О‘razboyeva Maftuna, Qodirova Shohsanam

– UMFT universiteti, 550-guruh talabalari

FAN: Xalq pedagogikasi

О‘QITUVCHI: Haydarov Sulaymon

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy teatrlarning xalq pedagogikasidagi o‘rni va tarbiyaviy ahamiyati tahlil etilgan. Maqolada teatr san‘ati xalq hayotining ajralmas qismi, uning axloqiy, estetik va ma‘naviy qadriyatlarini targ‘ib etuvchi vosita sifatida talqin qilinadi. Muallif milliy teatrlarning shakllanish jarayoni, ularning xalq pedagogikasi bilan uzviy bog‘liqligi hamda yosh avlod tarbiyasidagi roli haqida fikr yuritadi. Shuningdek, teatrning inson hissiyotiga, estetik didiga va ijtimoiy faolligiga ko‘rsatadigan ta‘siri alohida yoritilgan. Natijada teatr san‘ati xalq pedagogikasining samarali amaliy vositasi sifatida baholangan.

Kalit so‘zlar: xalq pedagogikasi, milliy teatr, tarbiya, ma‘naviyat, axloq, estetik tarbiya, sahna san‘ati, madaniyat, yosh avlod, vatanparvarlik.

Kirish

Har bir xalqning madaniyati, ma‘naviy merosi va tarbiyaviy qadriyatlari asrlar davomida shakllanib, avloddan avlodga o‘tadi. Bu jarayonda xalq og‘zaki ijodi, urf-odatlar, marosimlar va san‘at turlari muhim rol o‘ynaydi. Xususan, **milliy teatr san‘ati** xalq pedagogikasining amaliy ifodasi bo‘lib, u inson ruhiyatiga, axloqiy dunyoqarashiga va ijtimoiy ongiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Teatr – bu faqatgina sahnadagi o‘yin emas, balki **hayot darsligi, tarbiya maktabidir**. U orqali xalqning orzu-umidlari, adolatga intilishi, insoniy fazilatlar ulug‘lanadi, yovuzlik qoralanadi. Shu sababdan, milliy teatrlarni xalq pedagogikasining o‘ziga xos tarbiya vositasi sifatida o‘rganish dolzarb masalalardan biridir.

Xalq pedagogikasining mazmuni va teatr san‘ati bilan bog‘liqligi

Xalq pedagogikasi – bu xalq tomonidan asrlar davomida to‘plangan, amaliy hayot jarayonida sinovdan o‘tgan tarbiya tajribalari majmuasidir. Unda xalqning urf-odatlarini, axloqiy me‘yorlari, milliy qadriyatlarini mujassam. Shu jihatdan teatr san‘ati ham xalq pedagogikasining bir ko‘rinishidir, chunki u xalq ruhiyatidan oziqlanadi va shu xalqning o‘ziga xizmat qiladi.

Teatr tomoshalarida xalqning dunyoqarashi, o‘doba-xloqi, vijdon va burch tushunchalari sahna orqali ifodalanadi. Masalan, o‘zbek milliy teatrida “odamiylik”, “sadoqat”, “halollik”, “mehr-oqibat” kabi fazilatlar doimo yetakchi g‘oya sifatida ilgari suriladi. Demak, teatr nafaqat badiiy asar, balki **tarbiya vositasi** sifatida ham faoliyat yuritadi.

Milliy teatrlarning shakllanishi va tarbiyaviy ahamiyati

O‘zbek teatr san‘ati ildizlari qadimgi xalq o‘yinlari, qo‘g‘irchoq teatrlari, masxarabozlik an‘analari hamda baxshilik san‘atidan boshlanadi. Bu shakllar xalq hayoti, mehnati, quvonch va tashvishlarini ifodalash bilan birga, yosh avlodni hayotga tayyorlashda ham muhim rol o‘ynagan.

XX asr boshlarida Hamza Hakimzoda Niyoziy, Mannon Uyg‘ur, Abror Hidoyatov kabi san‘atkorlar milliy teatrnı ma‘naviy-ma‘rifiy vositaga aylantirdilar. Ularning asarlarida jaholatga qarshi kurash, ayollar huquqi, milliy uyg‘onish g‘oyalari ilgari surildi. Masalan, Hamzaning **“Zaharli hayot”** yoki **“Boy ila xizmatchi”** pyesalari orqali adolat, tenglik va mehnatsevarlik g‘oyalari yosh tomoshabinga ta‘sirli shaklda yetkazildi.

Bugungi kunda ham O‘zbekiston Milliy akademik drama teatri, viloyat musiqali teatrlar, yoshlar teatrlari yosh avlodni ma‘naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi. Ularning repertuarida vatanparvarlik, oilaviy sadoqat, insonparvarlik, tarixiy xotira mavzulari keng o‘rin olgan.

Teatrning tarbiyaviy funksiyasi: hissiy, aqliy va axloqiy ta‘sir

Teatrning tarbiyaviy kuchi, eng avvalo, uning **hissiyotga ta‘sir etish qobiliyati** bilan bog‘liq. Tomoshabin sahnada voqealarga befarq qaray olmaydi — u qahramonlar

bilan birga quvonadi, iztirob chekadi, fikr yuritadi. Shu tariqa teatr inson qalbini noziklik, mehr, vijdon, sabr kabi fazilatlar tomon yo‘naltiradi.

Bundan tashqari, teatr tomoshabinda **estetik didni** shakllantiradi. Sahna bezagi, aktyor mahorati, musiqa va yorug‘lik uyg‘unligi orqali inson go‘zallikni anglay boshlaydi. Estetik tarbiya esa axloqiy tarbiyaning muhim tayanchi hisoblanadi.

Teatr, shuningdek, yoshlarni **ijtimoiy faollikka, fikr mustaqilligiga** undaydi. Har bir sahna asari hayotiy muammolarni tahlil etish, to‘g‘ri xulosa chiqarish, ezgulikka intilish ko‘nikmasini shakllantiradi. Shu bois teatr pedagogik jihatdan ham kuchli vosita sifatida qadrlanadi.

Xalq pedagogikasidagi teatr unsurlari

Xalq og‘zaki ijodida teatrga o‘xshash ko‘plab elementlar mavjud: masalan, “maskarabozlik o‘yinlari”, “laparlarda dialog”, “ertaklarda dramatik to‘qnashuv”, “askiya va baxshilik” – bularning barchasi teatr san‘atining tabiiy ildizlari sanaladi.

Ushbu xalqona shakllar orqali bolalarda nutq madaniyati, sahnada o‘zini tutish, badiiy fikrlash, hazil-mutoyiba, eng muhimi, **milliy g‘urur va qadriyatlarga sadoqat** kabi sifatlar tarbiyalanadi.

Shunday qilib, teatr xalq pedagogikasining amaliy ko‘rinishi, xalq donishmandligining tirik sahnasidir.

Xulosa

Milliy teatrlar xalq pedagogikasining samarali tarbiya vositasi sifatida insonning ma‘naviy dunyosini boyitadi, uni ezgulik, adolat, mehr-oqibat, vatanparvarlik ruhida tarbiyalaydi. Teatr orqali xalq o‘z tarixini, qadriyatini, orzu-umidlarini yosh avlodga yetkazadi.

Bugungi globallashuv sharoitida milliy teatrlarning tarbiyaviy ahamiyatini oshirish, ularni yoshlar hayotiga yaqinlashtirish, maktab va oliy ta‘lim tizimiga teatr madaniyatini singdirish – xalq pedagogikasining uzviy davomi sifatida muhim strategik vazifadir. Shunday qilib, teatr – bu san‘at emas, **tarbiya maktabi**, xalq donishmandligi va milliy ruhning abadiy aks-sadosidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Oilalardagi farzand tarbiyasiga ruhiy taʼsirning oʻlchovi. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yoʻllari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissinii tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashtirish jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.